Op het gebied der zielkunde werden de vraagstellingen, onder invloed van philosophische grondstellingen, zoo geheel anders, dat men zich van de terminologie van de Grieken moeilijk meer kon bedienen. Men wilde, vooral onder den invloed van in wezen pantheïstische grondgedachten, niet meer weten van allerlei onderscheidingen, zooals ze in vroeger eeuwen door de wijsgeeren steeds waren gemaakt. Van onderscheidingen, zooals het christelijk belijden ze had geformuleerd, evenmin.

Na Schelling, en vooral na Hegel, gaat men algemeen hoe langer hoe meer den weg op, waar men het begrip „persoonlijkheid" vervlakt, alsof de menschelijke individu slechts een concrete uitdrukking is van de menschelijke natuur, zonder meer; natuur en persoon verhouden zich als wezen en verschijning; de menschelijke natuur is slechts een eigen vorm van de natuur; en de natuur ontwikkelt zich in den mensch door een soort inwonende kracht, die haar nu eenmaal eigen is, tot een persoon.

Bij deze opvatting mogen we nu ook niet meer spreken van „stof" en „geest". Deze onderscheiding noemt men grieksch en verouderd; zooals overal wischt het pantheïsme ook hier de grenzen, door God gesteld, uit. En hoewel men nu het probleem van de verhouding stof-geest op onderscheiden wijze behandelt; hoewel men de levensvraagstukken verschillend oplost, zijn toch de „gestelden", de praemissen in wezen bij de onderscheiden idealistische richtingen gelijk.

Om meer dan één reden kreeg nu dit nieuwe pantheïsme ook het christendom tegen zich. Het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat het wel niet anders kón, of men was ook tegen dit „nieuwe heidendom" fel gekant, overal, waar men er prijs op stelde de eenmaal beleden beginselen naar de Schrift, te handhaven.

Maar ten deele in verband met, ten deele parallel aan het nieuwe idealisme uit de school van Schelling of Hegel, kwam er allengs bestrijding tegen het christendom uit een geheel ander gezichtspunt dan vroeger. Men zeide nu niet meer: „gij, christenen hebt het wetenschappelijk licht verduisterd", maar men betoogde: „gij christenen zijt met uw christelijke belijdenis en met uwe formuleeringen der Waarheid, niet anders dan een nuanceering van het door U bestreden griekendom".

Geheel nieuw was deze beschuldiging niet. De vroegere Socinianen hadden oók reeds (evenals sommige Remonstranten) betoogd, dat de theologie bedorven was door den invloed der platonische wijsbegeerte. Maar wel was de vorm, waarin men het oude verwijt tot het christendom richtte, nieuw. Harnack heeft in zijn „Dogmengeschichte" een werk geleverd van zéér groote beteekenis. Maar het is niet ónze taak te wijzen op de punten van verdienste van dit werk. Zij alle worden bovendien in de schaduw gesteld door de ernstige principieele en historische fouten, die Harnack maakte. Volgens hem is het dogma in zijn conceptie en in zijn opbouw een werk van den grieksch en geest op den bodem van het Evangelie. Zoo hebben we dus in de onderscheiden formuleeringen van de uitspraken van de kerk, in de verschillende uitdrukkingen der dogmatiek en in het werk van de geleerden der eerste eeuwen te zien een mengsel van christelijke religie en van grieksche cultuur.

Volgens Harnack zijn allerlei elementen der christelijke leer, zooals die reeds in de eerste eeuwen werd geformuleerd, feitelijk vreemd aan de Schrift. De „logosleer", de „praeëxistentie van Christus", de leer omtrent de „vleeschwording des Woords", en andere stukken van belijden zijn volgens Harnack, zooals ze geformuleerd werden, insluipsels uit de grieksche wijsbegeerte.

En al poogde Harnack nu ook het Nieuwe Testament buiten zijn beschouwing te laten, al spoedig bleek, hoe inconsequent zulk doen was. Immers hij en (vooral) verschillende zijner volgelingen werden wel gedwongen tot de erkenning, dat, — ging men eenmaal den weg op om grieksche uitdrukkingen te verklaren door den invloed der grieksche philosophie — dan ook het Nieuwe Testament van de grieksch-wijsgeerige smetten niet vrij was; tenzij dan dat men er een puur willekeurigen en inconsequenten redeneertrant op na hield; talrijke uitdrukkingen toch, die parallellen hebben in de grieksche literatuur worden ook in het Nieuwe Testament, vooral door Paulus, gebruikt; en het was niet wel in te zien, waarom de kerk, als ze deze termen gebruikte, onder invloed der Grieken zou staan (en niet rechtstreeks onder dien van de Schrift) terwijl Paulus dan van griekschе smetten vrij zou zijn.

Al erkenden de belijders van Christus nu ook dat het grieksch als taal en dat de griekschе formuleeringen grooten invloed hadden op de dogmavorming, — al zeide men ook uitdrukkelijk te gelooven, dat het de goedheid Gods was, die aan de kerk een lenige, buigzame taal als het Grieksch schonk, opdat de waarheid Gods des te juister zou kunnen worden geformuleerd, — al wist men, dat ook deze formuleering slechts tot stand kwam in een weg van strijd en door velerlei dwaling heen, — toch bleef de orthodoxe meening zich met kracht verzetten tegen de pogingen om aan de belijdenis der kerk en aan de geloofsleer der vaderen haar historische basis te ontrukken. De kerk liet zich dan ook door een aanval als die van Harnack niet schokken. De geloovige dogmatici — en onder hen namen en nemen ten onzent mannen als Kuyper, Bavinck en Honig een plaats der eere in — hebben met kracht het recht en de eere van den dogma-vormenden arbeid der kerk in de eerste eeuwen verdedigd.

Bavinck schreef eens in dit verband: „De interpretatie, formuleering en systematiseering der goddelijke openbaring gaat dus langzaam en niet zonder velerlei afdwaling ter rechter en ter linkerzijde voort. Maar zij gaat voort; de leiding des H. Geestes is daar ten waarborg voor."

Daarom heeft dan ook een beroep op de formuleering van de waarheid door de kerk aller eeuwen onder ons steeds voor geoorloofd gegolden. Men kon en men mocht, juist met het oog op het feit, dat men geloofde de leiding des Heiligen Geestes, niet aanvaarden, dat God Zijn kerk en Zijn volk eeuwen lang zou hebben gelaten in den ban eener griekschе wijsbegeerte. En bovendien, wanneer men ernstig de zware beschuldiging, die tegen het christendom en zijn formuleeringen werd ingebracht, bij het licht der Schrift aan een nader onderzoek onderwierp, dan bleef er niets over, en zakte alras heel het bouwsel van aanklachten als een kaartenhuis ineen.

* * *

Een geheel ander aspect verkreeg deze kwestie evenwel, toen er in den kring van de gereformeerde belijders mannen opstanden, die, vervuld van eerbied voor de Schrift, zelfs met een beroep op de Schrift zelve, de aanklacht tegen de dogmatische formuleeringen der eerste eeuwen, zij het dan ook in veel gematigder vorm dan zulks elders geschiedde, hernieuwden. En toen ontstonden eerst de echte moeilijkheden.

We zeiden: toen kreeg deze kwestie een ander aspect. Immers hier betrof het menschen, die zich eerbiedig voor het gezag van Gods Woord wenschen te buigen; hier werd een beroep op de Schrift gedaan, om het recht te vindiceeren, door een zeer belangrijk stuk historie van de worsteling der kerk de roode streep te trekken, die die historie moet teekenen als gegrepen in den ban der griekschе philosophie.

En bovendien kwamen er nu nieuwe moeilijkheden. Immers wanneer men met hen, die betoogden, dat de kerk der eerste eeuwen en het christelijk denken van dien tijd griekschе denkbeelden in de christelijke opvatting had binnengeloodst, debatteerde, en men beriep zich daarbij op de Schrift, dan kreeg men bij zijn betoog onmiddellijk te hooren: „gij gaat fout; want gij gaat altijd weer bij het verklaren der Schrift van uw griekschе denkbeelden uit. Neen, — wij lezen de Schrift onbevooroordeeld, zooals de Schrift gelezen wil zijn". Dat er intusschen ook bij hen een zekere opvatting was, toen zij met het interpreteeren der Schrift begonnen, achtten zij voor uitgesloten.

Wie de uitspraken der kerk aller eeuwen aanvaardt; wie zich met zijn denken stelt op de basis van de geslachten der vaderen; wie zich veilig waant onder de hoede van de leiding des Heiligen Geestes ook over het denken der Kerk — die is, gegeven de historische ontwikkeling der dingen, gevangen in het net eener heidensche wijsbegeerte, zoo zegt men. Wie onderscheidt, zooals de kerk aller eeuwen deed, tusschen „ik" en „natuur"; wie zegt dat de mensch is „stof" en „geest"; wie spreekt van een „onpersoonlijke menschelijke natuur"; kortom, wie den schat van het christelijk denken gebruikt om zich in populairen of wetenschappelijken zin uit te drukken, — die is (gelukkig in gezelschap van de gereformeerde vaderen) geen echte Calvinist.

Want de uitdrukkingswijze der kerk en der christelijke geloofsleer is vermengd met griekschе gedachten en is dus ook besmet met heidendom.

Zoo oordeelt men!

Maar bij dezen stand van zaken zijn wij wel gedwongen ons nader rekenschap te geven van de vraag, hoe wij tegenover het denkbezit van de kerk (aller eeuwen), tegenover de belijdenisuitspraken (óók der eerste eeuwen), en tegenover de gereformeerde dogmatiek (speciaal der laatste eeuw), hebben te staan.

Immers het is niet mogelijk het vraagstuk van de menschelijke ziel te behandelen, zonder ook tegenover de door de kerk aller eeuwen gebruikte terminologie onze houding te hebben bepaald.

En vanzelfsprekend moet de Schrift, moet het Woord van God ten dezen de beslissende stem hebben.

J. W.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

De Schoolraadvergadering.

Onze Paaschweek brengt ons elk jaar heel wat vergaderingen in Utrecht, ook voor de belangen van het Onderwijs. Deze keer wil ik eens wat zeggen over wat op de Schoolraadvergadering gebeurde. Vooraf moet mij een algemeene opmerking van het hart, die ik wil belichamen in de vraag, of het toch niet mogelijk is, dat onze leidende geesten zich beter met elkander verstaan, alvorens ze met hun onderlinge strijd voor het publiek verschijnen. Ik kan niet gelooven, dat de zaak, die we allen voorstaan gediend wordt, wanneer twee mannen, die we hoog vereeren, scherp tegenover elkaar staan in vragen die voor de menschen van de eenvoudige praktijk van het schoolwerk van groot belang zijn. Het Lager Onderwijs heeft de voorlichting noodig van het Hooger. Maar wanneer in de kring van de Hooggeleerden geen eenstemmigheid heerscht, moet men met de verandering van het gewone onderwijs toch wel zeer voorzichtig zijn. In de kringen van onze onderwijzers komt dan de stemming: we kunnen van wat de wetenschap leert, niet profiteeren; een stemming, die ik zeer noodlottig vind en die toch ook niet in de bedoeling lag van bedoelde Hooggeleerden.

En zoo kom ik op de rede van Prof. Dr P. S. Gerbrandy, gehouden op de Schoolraadvergadering van dit jaar. Zijn onderwerp was: „Gevaren van den crisistijd voor onze scholen". Van dit onderwerp heeft men niet veel gehoord. De spreker heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt, om eens flink uit te pakken over de treurige toestand waarin het onderwijs verkeert. Hij heeft dat heel eerlijk gedaan en zonder te sparen en zal het daarom ook best kunnen verdragen, dat hem heel eerlijk en rond gezegd wordt, dat we op deze manier niets met elkander opschieten. Hij sprak als zijn meening uit, dat de onderwijzers geen critiek kunnen verdragen. Maar daarin vergist hij zich. Wie liefde voor zijn werk heeft, wil wel leeren en graag verbeteringen aanbrengen. Maar dan moet men hem niet alleen verwijten, dat hij zijn werk zoo miserabel slecht doet en dat zijn heele stelsel niet deugt, maar dan moet men hem klaar en duidelijk zeggen, hoe het wèl moet.

De spreker liet heel duidelijk doorschemeren, dat zijn sympathieën nog al liggen in de richting van Montessori, waartegen de vorige avond op de „Vereeniging voor Chr. Paedagogiek" door niemand minder dan Prof. Schilder ernstig gewaarschuwd was, wat weer niet naar de zin van Prof. Waterink was — alweer een scherp verschil! Bovendien, op een enkele school mag men eens proeven kunnen nemen met de methode-Montessori, voor de volksschool met haar groote klassen zal in die richting voorloopig niets te bereiken zijn. Laat Prof. Gerbrandy zich gelukkig prijzen, dat onze onderwijzers zich van zijn woorden niet veel zullen aantrekken, anders zou het aantal moedelooze werkers in de scholen te groot worden.

De spreker is van oordeel, dat de school de kinderen te weinig laat doen. 't Is een gedachte, die allang aan de orde is in onderwijskringen en hij kan er zich dagelijks van overtuigen, dat bij alle methodes meer en meer plaats wordt gegeven juist aan de zelfwerkzaamheid der leerlingen. Hij sprak nog weer van „pomp het er in". Voor scholen, die opleiden voor examens, zien zich daar wel toe genoodzaakt. Immers, wat zeggen de ouders, als de kinderen voor die examens afgewezen worden? Maar dat is een verwijt, dat hij niet mag richten tegen de gewone lagere school, die eindonderwijs geeft. Daar valt te praten over een meer of minder van de leerstof, maar van een totaal foutieve methode heeft hij het bewijs niet gegeven. Als hij bovendien de kinderen meer zelf wil laten doen, dan zal hij toch daarnaast ook vakken mondeling moeten behandelen. Ik hoop ten minste niet, dat de vertelling van Bijbelsche Geschiedenis, Vaderlandsche Geschiedenis, Kerkgeschiedenis uit de school zal verdwijnen. De waarde van het levende woord voor de gemoedsvorming zal hoop ik niet door Prof. Gerbrandy worden ontkend. Het is juist een bezwaar van onze zijde tegen Montessori, dat zij de fantasie van het kind laat verkommeren.

De spreker was ook van oordeel, dat we het kind meer moesten ontwikkelen. Nu meent men in gemoede in de scholen, dat door de verschillende vakken die ontwikkeling wordt aangebracht. De kinderen leeren lezen, schrijven, rekenen en vinden daardoor de middelen, verder te komen. De spreker bleef in gebreke aan te toonen, hoe dat anders moest. Hij kan wel zeggen, dat het kind kan lezen. maar dat begrijp ik niet best. Ook als men het op de manier van Montessori wil doen, moet er toch altijd aan de kinderen worden gezegd, hoe de letters heeten. En wat de kinderen daarvan al kennen? 't Zou Professor Gerbrandy niet meevallen, wanneer hij dat ging onderzoeken bij een klas van 40 kinderen in elke willekeurige gemeente van ons land. Er zijn wel

kinderen, die thuis wat leeren, maar meestal verwacht men het van de school.

De School met den Bijbel leeft niet uit een eigen beginsel? Dan heeft Bavinck en op zijn voetspoor Lankamp tevergeefs gearbeid. Toch meen ik te weten, dat onze scholen Bijbelsche Geschiedenis tot een hoofdvak hebben en dat dit vak verteld wordt. Die laatste opmerking wil ik zeer stellig tegen Prof. Gerbrandy handhaven. Dat heeft Lankamp voortreffelijk aangetoond als van hoog belang. Bij Vaderlandsche Geschiedenis staat wel degelijk op de voorgrond, dat wij hier met Gods leidingen te doen hebben en in de levendige vertelling maakt dat diepe indruk op het gemoed van den leerling. Over het kleiner of grooter aantal jaartallen of namen, dat weer zal worden vastgelegd, valt te praten. Ik wil van de vakken nog kennis der natuur noemen. Weet de professor, welk mooi werk de heeren Broos en Meyer en nu pas weer Heidinga en Ten Hoor hebben gegeven, na wat Lankamp leverde, alles om bij de kinderen kennis van en liefde tot de schoone schepping aan te kweeken?

Ik voer dit alles niet aan, om te zeggen, dat wij het al zoo heerlijk ver gebracht hebben en doof voor alle critiek en nuttige wenken ten beste te blijven. Integendeel, we willen altijd verder, maar mogen daarbij de handen van de menschen niet slap maken. Men moet wat beters geven, voor men het oude afbreekt. Het is mijn overtuiging, dat, wanneer de praktische werkers in de school hadden geluisterd naar alle nieuwe geluiden, naar alle hervormers, naar alle ontevredenen, de school zou op dit moment een warwinkel wezen. Langzaam aan hebben kerk, staat en maatschappij eischen aan de school gesteld. Daarom kan zij vaak niet anders dan wat conservatief zijn. Ouders willen dikwijls niet aan het nieuwe. Mag ik hier eens even de beweging voor loodrecht-schrift noemen? Menig onderwijzer zou wel eens wat nieuws willen probeeren. Het is onder ons bekend, dat er veel belangstelling is voor paedagogische studie. En dan is het heel hard, te moeten hooren, dat de zaak eigenlijk maar het best voor afbraak kon worden verkocht.

De lagere school kan het best werken in een sfeer van rustige ontwikkeling, in een geest van vertrouwen. Wie dat niet kan bevorderen, doet haar schа. Dat moeten we elkander zeggen, nu er zoo vaak een aanval op dat onderwijs wordt gedaan. Uitgaan van wat is, erkennen het goede, pleiten voor verbetering, dat is aller plicht. En m.i. heeft Prof. Gerbrandy aan die plicht niet voldaan. Hij heeft wel harde woorden gezegd, scherpe verwijten gedaan, maar geen weg ter verbetering aangewezen.

En het onderwerp, daar wij hem over dachten te hooren, heeft hij niet behandeld.

Gr. G. MEIMA.

PERSSCHOUW

Dr K. Dijk tegen Dr W. P. v. Gunsteren.

Dr K. Dijk schrijft in „Geref. Kb. Den Haag" over het censureeren van leden, die aangesloten zijn bij een vereeniging, welke ingaat tegen Schrift en belijdenis, en haar eigen leden daartoe noopt. Met name de N(ationaal) S(ocialistische) B(eweging) komt hier ter sprake. Dr Dijk citeert een verklaring, ter Generale Synode van Utrecht 1923, uitgebracht door Prof. Dr H. H. Kuyper, en vervolgt dan:

Wat lezen wij hierin?

Dit, dat het lidmaatschap van een vereeniging wel terdege censurabel kan maken.

Wanneer dit lidmaatschap dwingt tot instemming met beginselen, die ingaan tegen Gods Woord of tot daden, die in strijd zijn met Gods gebod, is het wel oorzaak van de kerkelijke tucht.

Het staat dus zoo, dat de Kerk niet om het bloote feit alleen, dat iemand lid is, gaat censureeren, maar dit lidmaatschap vordert instemming met de statuten en het houdt in medewerking met de gestes van een organisatie. Wanneer nu zulke statuten in strijd zijn met de Heilige Schrift en zulke acties door Gods Wet verboden zijn, komt iemand door zijn lidmaatschap, tenzij er onkunde of argeloosheid of iets van dien aard in 't spel is, in botsing met den wil des Heeren en moet de Kerk ingrijpen. En het is dwaasheid te beweren, dat geen enkel lidmaatschap voor de Kerk reden mag zijn om met de tucht in te grijpen. Wat zij niet doen mag is censuur op een geheele groep te oefenen, daar zij ieder geval afzonderlijk beoordeelt en behandelt en zich te vergewissen heeft of er bewuste aanvaarding is van niet-christelijke beginselen en daden, maar handelend optreden tegen leden van onchristelijke organisaties moet zij zeker.

Waar blijft anders de tucht over leer en leven?

Ook over de leer.

En zeker, dan is de grond voor de tucht niet het lidmaatschap van een vereeniging maar een onchristelijke leer of een onchristelijk leven, doch dit alles wordt door het bedoelde lidmaatschap veroorzaakt.

Of is de instemming met onchristelijke statuten geen onchristelijke leer?

Of is de medewerking tot onchristelijke daden geen onchristelijk leven?

Onze Leeuwarder Synode (1920) heeft immers om die reden het lidmaatschap van de moderne vakorganisaties veroordeeld!

Zooals men weet, heeft de Classis Leiden als haar meening uitgesproken:

a. dat ieder, die de beginselen van de N.S.B. onderschrijft en daaruit begeert te leven, daarmee verwerpt de belijdenis zooals die in de Drie Formulieren van Eenigheid is neergelegd en daarom onmogelijk tegelijkertijd lid kan zijn van één onzer Gereformeerde Kerken in Nederland;

b. dat, waar vele onzer jonge menschen door fascistische en nationaal-socialistische leuzen bekoord worden, zonder kennis genomen te hebben van, of in te stemmen met de beginselen van de N.S.B., het aan de prudentie van de plaatselijke Kerken moet worden overgelaten, hoe in elk concreet geval behoort gehandeld te worden.

Dr Dijk is het hiermee eens:

Daarom is de beslissing van de Classis Leiden ten volle in overeenstemming met de lijn, die onze Kerken tot dusverre volgden, en... een besluit, dat tegenover de N.S.B. wel noodzakelijk was. De beginselen van deze beweging, die aan den corporatieven staat ook de Kerk onderwerpt en de Kerk derhalve van haar vrijheid berooft, zijn niet in overeenstemming met 't Woord Gods, en... niemand kan twee heeren dienen. Men kan niet de Gereformeerde confessie liefhebben èn de principia van de N.S.B. Men kan niet de eenheid van den Staat proclameeren, zoodat die eene Staat uitmaakt wat waarheid is en tegelijk zich buigen voor Jezus Christus, Die de Koning der waarheid is. En onze Kerken hebben ook in dit opzicht, omdat zij Belijdenis-Kerken zijn, op te treden als belijdende Kerken, die tot pilaren en vastigheden der waarheid door God gesteld worden.

Thans concludeert Dr Dijk aldus:

Om al deze redenen acht ik ook de laatste stelling, achter de dissertatie van Dr W. F. van Gunsteren over Kalvinismus und Kapitalismus, onjuist, welke stelling luidt: „Kerkelijke tuchtoefening ten aanzien van lidmaten, die zich bij de nationaal-socialistische beweging hebben aangesloten, is onjuist".

De kerkelijke tucht gaat immers over geheel ons leven en al ons leeren.

Dus ook over ons leeren èn leven in de organisaties, waarin wij medewerken.

En indien zulk een organisatie, als de N.S.B., in statuut en actie ingaat tegen de Schrift, staan de leden mede-schuldig.

Tegen de zoodanigen moet de Kerk, indien ze tot haar leden behooren, optreden.

Anders waakt zij niet over de heiligheid van het verbond Gods.

Ik ben het hiermee eens, omdat er, naast veel andere dingen, óók in uitgedrukt ligt, wat ik nog eens zou willen accentueeren: dat de goddelijke voorzichtigheid in acht genomen dient te worden, in gevallen, waarin iemand niet ziet, waarom het gaat, welke de beginselen zijn, die tegen elkander worstelen. Want tenslotte moet op die beginselen de strijd, de tucht, de genezing, de liefde der kerk zich toespitsen.

„Oriënteeren".

„Watergraafsmeersche Kerkbode" schrijft:

Toen de vorige maand enkele artikelen over de Kerk verschenen, waarbij even geraakt werd aan het (nu voorloopig stopgezette!), debat Hepp—Schilder werd dit in „De Reformatie" genoemd: een inmenging in het debat; terwijl er geen andere bedoeling voorzat, dan de eigen gemeente te oriënteeren.

Dat zoo de bedoeling was, geloof ik graag.

Maar de bedoeling was uit het bereikte resultaat niet af te lezen.

Want de eigen gemeente is niet georiënteerd.

Noch wat de volledigheid, noch wat de objectiviteit betreft.

Het stalvee van 1834.

Ds P. Deddens schrijft in „Ons Kerkblad" nog eens over de procesvoering tegen Hendrik de Cock, en haalt een uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur aan. Volgens Ds Deddens bevat deze een grove onwaarheid:

Ulrums Kerk, zoo luidt de klacht, is in „schrikkelijk verval door onkunde en verwarring". Ze was „tevoren zooveel beter gesteld". Van den fatalen invloed van De Cock moet Ulrum worden „gered". Feit is, dat Ulrums Kerk onder De Cock bloeide als wellicht nooit tevoren, dat 't Woord Gods gaarne werd gehoord en kracht deed, dat de „verwarring" niet bestond dan in de verbeelding der heeren Kerkbestuurders. De Cock had op een dergelijke klacht van een dezer heeren, n.l. Ds van der Linden van Kantens, die vroeger geschreven had: „Deze menschen versmaden alle onderwijs en worden, wat hun kennis aangaat, schier door het stalvee overtroffen", dit geantwoord: „Gij hebt wellicht moeite, Ds van der Linden, uw dienst tweemaal aan den gang te houden, des namiddags schier voor stoelen en banken moetende prediken. Hier geeft de Heere den menschen lust om, zoowel des namiddags als des voormiddags, de geheele kerk te vullen. Gij hebt wellicht moeite, om gedurende den winter alleen de catechisatiën aan den gang te houden, hier houden de menschen ze aan den gang, zoowel 's zomers als 's winters. Gij hebt misschien twee of drie catechisatiën in de week en dan nog schraal; hier houden de Godvreezenden de catechisatiën aan den gang, des zomers drie- en des winters vijf- of liever zesmaal en dan nog alle genoegzaam talrijk... O, van der Linden, mocht ge nog erkennen, het is mijn haat en vijandschap tegen de waarheid, die mij miskennen doet, dat dit een volk is, door den Heere gezegend en gedreven door den Geest, den Geest van God, die hen doet loopen zonder moede, wandelen zonder mat te worden". Ziedaar de toestand eener gemeente, die door het kerkelijk liberalisme moet worden „gered".

Beneden het stalvee — —

En nu een eeuw later: de minister-president spreker op de vergadering ter herdenking van de Afscheiding. Gezegend, wie zich zelf durft zijn.

De Kerk, de Kerk!

Men wil zoo graag beweren, dat de Kerk niet veel meer beteekent; en sommige leden van de Kerk beweren het om het hardst. Leerzaam is voor hen wat de heer T. v. d. Kooi schrijft in het Geref. Kbl. „Hoek van Holland" etc.:

Hitler mag wel oppassen, als hij met de Kerk den strijd begint.

Als hij tegen de pas begonnen „doleantie" in het Ruhrgebied zou optornen met zijn dwangmaatregelen.

Als hij zou beginnen met uiteenjagen, boeten en gevangenzetting, of opzending naar concentratiekampen.

Wanneer de overheid op zoo'n wijze tegen de Kerk gaat optreden, is het einde nog niet te overzien. Het is in de geschiedenis meermalen gebleken.

Onze koning Willem I (volgens Prof. Goslinga immers ook een „verlicht despoot") meende op die wijze tegen de Afgescheidenen te moeten handelen. En wat is die wijze van doen op een reusachtig fiasco uitgeloopen.

Wanneer Hitler meent op die wijze tegen de nieuwe doleantie te moeten optreden, kon het ook wel eens verkeerd met hem afloopen.

Het zou de eerste maal niet zijn, dat de wereldlijke overheid haar tanden stomp beet op de Kerk, en dat haar heele poging schipbreuk leed.

En dan is het in verloopen eeuwen wel eens voorgekomen, dat zij daardoor aan haar eigen gezag onherroepelijke schade had toegebracht; ja somtijds haar eigen graf had gedolven.

Wie denkt dan niet aan het Schriftwoord: „Die mijn volk aanraakt, raakt mijn oogappel aan?"

Een frappant voorbeeld daarvan zien we in Karel I, koning van Engeland, die van 1625 tot 1649 regeerde.

Die stoorde zich ook heelemaal niet aan bestaande usantiën en verkregen volksrechten. In Engeland was 't in dien tijd reeds wet, dat de te heffen belastingen door de volksvertegenwoordiging moesten worden goedgekeurd, zooals dit in onze dagen algemeen is onder de Westeuropeesche rijken.

Het Engelsche Parlement weigerde een belasting goed te keuren. Maar de koning stoorde zich daaraan niet en liet de door hem begeerde gelden gewoon innen.

Zelfs was hij hoogelijk verontwaardigd en besloot die Parlementsleden eens geducht mores te leeren. Zonder vorm van proces ontbond hij het Parlement, zoodat de heeren naar huis konden gaan....

Dat is in onze dagen en in ons land ook wel eens gebeurd!

Ja wel, maar wanneer onze Koningin tot Kamerontbinding overgaat, moet tegelijkertijd worden bepaald, dat de verkiezing voor de nieuwe Kamer binnen 40 dagen zal plaats hebben. Dat ligt vast in de Grondwet.

Zoo was het in Engeland niet, en de koning Karel I, haastte er zich heelemaal niet mee, om nieuwe verkiezingen te gelasten. Hij kon zoo'n Parlement best missen. Dat zou hij toonen!

En zoo regeerde hij volle elf jaren lang zonder Parlement, terwijl hij ieder, die daar aanmerking op maakte of die hem in ander opzicht ongevallig was, streng ging straffen.

En misschien, zeggen de geschiedboeken, misschien zou Karel het op die manier hebben kunnen volhouden, àls hij zich maar niet met de kerkelijke zaken ingelaten had.

Daar hebt ge het.

Op de kerkelijke gevoeligheid leed hij schipbreuk.

Hij wou óók al „gleichschalten", zooals ze dat nu in Duitschland noemen.

In Engeland had men de Episcopale Kerk onder het bestuur van protestantsche bisschoppen. Dat was wel naar Karels zin, even goed als Hitler dat tegenwoordig ook wil.

Maar nu behoorden de Schotten daarentegen tot de Puriteinen en Presbyterianen, en die beide kwamen in één opzicht overeen, dat ze van één bisschoppelijke kerkregeering niets moesten hebben, maar een Kerkeraad begeerden, overeenkomstig de lijnen der Schrift, en met inachtneming van het Koningschap van Jezus over Zijn Kerk.

Geheel als hun reformator John Knox het te Genève bij Calvijn had geleerd.

En nu was koning Karel I zoo onvoorzichtig, dat hij de Calvinistische Schotten wilde dwingen tot gehoorzaamheid aan de bisschoppen.

Het lijkt als twee druppels water op wat we nu, drie eeuwen later, in Duitschland zien gebeuren.

Het liep met Karel slecht af. Zijn onverstandig en despotisch drijven veroorzaakte burgeroorlog, en toen Karel zijn tegenstanders in handen viel, heeft hij het met zijn leven moeten betalen.

De geschiedenis is zoo'n aanschouwelijke leerschool. Maar zij herhaalt de dingen niet geheel op dezelfde wijze. Meestal is er eenige variatie.

Daarom zeiden we: Hitler mag wel oppassen, voor hij op het punt van kerkelijke en gewetensvrijheid zijn vingers zou gaan branden.

Huwelijksformuliergebed.

Dr A. Kuyper schrijft in „Geref. Kb. Rotterdam":

Deelden we een vorig maal mede het concept voor het nieuwe huwelijksformulier dat op de e.v. Generale Synode der Chr. Geref. Kerk aan onze broeders in Amerika zal worden aangeboden, wij beloofden in dit nr. te zullen meedeelen de vragen, die volgens dit concept, wordt het aangenomen, aan het Bruidspaar gesteld zullen worden. Ze luiden aldus: